

כניסה לעזרה בכיסא גלגלים

שאלה

האם מותר יהיה לנכה בכיסא גלגלים להיכנס לעזרה (בטהרה גמורה במהרה בימינו), למרות ההלכה ש'אין ישיבה בעזרה'?

א. המשנה בשבת ופירוש רש"י

במשנה בשבת (פ"ו מ"ח) נאמר:

הקטע יוצא בקב שלו... סמוכות שלו טמאין מדרס ויוצאין בהן בשבת. כסא וסמוכות שלו טמאין מדרס ואין יוצאין בהן בשבת ואין נכנסין בהן בעזרה. המשנה טעונה הסבר: מה ההבדל בין הסמוכות שברישא לבין הכיסא והסמוכות שבסיפא, ומה טעמו של איסור הכניסה לעזרה? רש"י (שבת סו ע"א) מסביר את החילוק:

סמוכות שלו - סמוכות של קטע, יש קטע בשתי רגליו מהלך על שוקיו ועל ארכובותיו, ועושה סמוכות של עור לשוקיו... ונכנסין בהן לעזרה - דאף על גב דתנן (ברכות נד, א): לא יכנס אדם להר הבית במנעלו - **הני לאו מנעל ניהו, דלאו בראש רגלו הן**. כסא - יש קטע שיבשו וכווצו גידי שוקיו, ואפילו על ארכובותיו אינו יכול לילך, ועושין כמין כסא נמוך ויושב עליו, וכשהוא מהלך - נסמך על ידיו בספסלים קטנים, ועוקר גופו מן הארץ ונדחף לפניו, וחוזר ונח על אחוריו והכסא קשור לו מאחוריו. סמוכות - של אותו קטע, עושה לה סמוכות של עור או של עץ **לראשי שוקיו או רגליו התלויין**, וכשהוא נשען על ידיו ועוקר עצמו - נשען גם על רגליו קצת... ואין נכנסין בהן בעזרה - **דמנעל ניהו**.

לדעת רש"י, ברישא הסמוכות הן לברכיים, מעין מכנסיים, ואינן 'מנעל', ואילו בסיפא הסמוכות הן לראשי השוקיים והרגליים, ומאחר שהן בקצות רגליו הרי הן 'מנעל'. לפי זה

1. בתוס', יומא עח ע"ב, ד"ה הקטע (ב), שני פירושים נוספים ל'סמוכות' שברישא: א. מקלות שבידי הקטע והוא הולך בעזרתם, מעין קביים שלנו (פירוש ר"י). ב. מקלות הקשורים לירכו והוא הולך בעזרתם (ר"י פורת). לעניין הסמוכות שבסיפא, פירשו תוס' שם שמדובר על סמוכות עור או עץ שתלויים ברגליו ובדרך כלל הן באוויר (מאחר שהקטע הולך בעיקר בעזרת הכיסא) ופעמים נסמך עליהם בקרקע גבוה. לא ברור מה טעם החילוק לדעת תוס' בין הסמוכות המותרות שברישא לבין האסורות שבסיפא, ושמה לדעתם הכול בגדר 'מנעל' (או בגדר 'מקלו') ואף על פי כן הותרו הסמוכות שברישא, מפני שהקטע אינו יכול ללכת כלל בלעדיהם, ראה להלן. על כל פנים בפירוש הכיסא לא חלקו תוס' על רש"י.

נראה שאיסור הכניסה המדובר במשנה אינו רק לעזרה אלא לכל הר הבית, שכן כל הר הבית אסור בכניסה במנעל (ברכות פ"ט מ"ה), ולא דווקא העזרה. אלא אגב החידוש ברישא, שמותר להיכנס עם הסמוכות אפילו לעזרה, נאמר בסיפא איסור בעזרה (תוספות יום טוב).

המקור לפירוש רש"י, התולה את איסור הכניסה בדין 'מנעל', הוא הגמרא (שבת סו ע"ב): טמאין מדרס ואין יוצאין בהן בשבת ואין נכנסין בהן לעזרה. תני תנא קמיה דרבי יוחנן: נכנסין בהן לעזרה. אמר ליה: **אני שונה אשה חולצת בו ואת אמרת נכנסין?! תני: אין נכנסין בהן לעזרה.**

ר' יוחנן דוחה את הגרסה במשנה 'נכנסין', משום שלפי ברייתא שהייתה בידו, סמוכות אלו כשרות לחליצה, ואם הן 'מנעל' לעניין זה - לא ייתכן שנכנסין בהן. מכאן שמוקד הדיון במשנה על הכניסה לעזרה הוא הגדרת הסמוכות בתור 'מנעל', ולא הישיבה בעזרה. כך פירשו עוד ראשונים רבים, כגון רבנו נסים גאון, הכותב: 'סמוכות שלו אין נכנסין בהן לעזרה - מחמת מה שנאמרה בפרק הרואה... ולא יכנס בה להר הבית במקלו ובמנעלו'. כמו כן עולה גם מהירושלמי בשבת (פ"ה ה"ח), שם שמואל מתיר לצאת בשבת בקב הקיטע וגם להיכנס בו לעזרה. ר' ינאי מקשה שיש סתירה בין הדברים, שכן אם קב הקיטע נחשב כסנדל לעניין היתר יציאתו - יש לאוסרו בעזרה: 'יוצאין בו משום סנדל - והוא סנדל; נכנסין בו לעזרה - ואינו סנדל?!'. על כך השיבו ר' בא ור' מנא, שגם בדין הסמוכות ישנה אותה סתירה לכאורה, שבאלו שברישא יוצאין בשבת וגם נכנסים לעזרה, ובאלו שבסיפא שניהם אסורים. מכאן שגדרי 'מנעל' לעניין יציאה בשבת וגדרי 'מנעל' לעניין כניסה לעזרה אינם זהים². נמצא שאף הירושלמי פירש שאיסור הכניסה לעזרה שהוזכר במשנה הוא מחמת איסור המנעל בהר הבית.

ב. מסקנה משיטת רש"י

מפירוש זה למשנה משתמע שאין בכניסה עם כיסא איסור משום ישיבה בעזרה, כפי שנכתב ב'תוספות יום טוב':

ואין נכנסים בהם בעזרה - פירש הר"ב דמנעל הוא, וכן פירש רש"י. ונראה דהא נמי **לא קאי אלא אסמוכות, אבל כסא וספסלים ודאי דלאו מנעלים נינהו...** משום דלאו בראש רגלו הן.

כמו כן דייקו תוספות ביומא³ לעניין איסור היציאה בשבת, שרק הסמוכות נאסרו ולא

בערוך (ערך סמך א') פירוש נוסף (בפירושו הראשון, וראה להלן), ולפיו הסמוכות שברישא משמשות את הקיטע להליכה, ואילו הסמוכות שבסיפא אינן נחוצות להליכה אלא להגנה על רגליו הנגררות בארץ; ומאחר שהן מגינות על רגליו, הרי זה 'מנעל'. כלומר, גדר 'מנעל' אינו מה שמסייע בהליכה אלא מה שמגן על הרגליים (עי' יבמות קג ע"א).

2. ביארתי את דברי ר' בא ור' מנא על פי הרידב"ז. בפני משה ובקרבת העדה, פירושים שונים מעט, אבל גם מהם המסקנה זהה, שהנימוק היחיד לאיסור הכניסה לעזרה בכיסא וסמוכות שלו הוא איסור הכניסה במנעל.

3. תוספות, יומא ע"ב, ד"ה הקיטע, השני.

שאר כלי העזר הנלווים של הקיטע: 'והא דקתני אין יוצאין בהן בשבת היינו בסמוכות שלו... אלמא דספסלים שבידיו מותר לצאת בהן והוא הדין למקלות'.⁴ כך עולה במפורש מנוסחו של התנא בפני ר' יוחנן: 'נכנסין בהן', ואף על פי שר' יוחנן דחה גרסה זו - לא דחאה משום איסור הישיבה אלא רק משום איסור הכניסה במנעל. מסקנה זו מתחדדת עוד על פי הכרעת הריטב"א להלכה, הדוחה את דעת רבי יוחנן ומתירה להיכנס לעזרה אף בכיסא וסמוכות שלו. זו לשונו:

גירסת רש"י ז"ל 'ואין נכנסין בהם לעזרה', ואע"ג דברי שא קתני 'נכנסים', התם מפני שהסמוכות הם בשוקיו, ודכולי עלמא לא שמיהו מנעל, אבל הכא בסיפא הסמוכות הללו הם במקום מנעל כי הם בראשי שוקיו במקום רגליו... הילכך למאן דסבר דמנעל שאינו של עור שמיה מנעל אין נכנסים בהם לעזרה. ומאי דתני תנא קמיה דרבי יוחנן 'נכנסים בהן לעזרה'... דקסבר דמנעל שאינו של עור לאו מנעל הוא. והגיה רש"י ז"ל גירסתו במשנה כרבי יוחנן, אבל **ודאי אליבא דהילכתא כתנא דתני קמיה דרבי יוחנן [נקטינן] וכדבעינן למימר לקמן, ובין ברישא ובין בסיפא גרסינן נכנסים בהם לעזרה**, וכן הגירסא בנוסחאות ישנות וכן גורס מורי הרב נר"ו ז"ל.

ג. שיטה בגאונים: איסור הסמוכות - משום ישיבה בעזרה

ב'ערוך'⁵ נכתב בשם גאון:

ונכנסין בהן בעזרה שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד, והסמוכות אין מגינות,⁶ אבל כסא סמוכות⁷ טמא מדרס, שהוא כלי, ואין יוצאין בה בשבת, שאינה תכשיט, ואין נכנסין בה לעזרה שנמצא כרוכב ואינו כעומד שהיא מגעת לארץ. לדעתו הדין במשנה הוא על איסור הישיבה בעזרה, והשאלה היא האם ההישענות על סמוכות נחשבת עמידה או ישיבה.⁸ פירוש זה מתיישב יפה בלשון המשנה, המזכירה את העזרה ('לימוד ערוך'), אך מוקשה מסוגיות הבבלי והירושלמי, הדנות בשאלה האם הסמוכות הן 'מנעל' ו'סנדל' או לא ('הגהות הערוך').

4. וכן בתוס', בשבת סה ע"ב, ד"ה הקיטע; ובשולחן ערוך, או"ח סי' שא סעי' טז.

5. ערוך, ערך סמך א', בפירושו השני; הובא גם ב'מלאכת שלמה' על המשנה.

6. אולי צ"ל 'מגיעות', בניגוד לסיפא: 'שהיא מגעת לארץ', ורצונו לומר שהסמוכות של הקיטע אינן מגיעות עד הקרקע ולכן אינן ככיסא ואינו כיושב.

7. כך גרסתו, ועיין דקדוקי סופרים אות ד, וראה עוד להלן, שלפי גרסה זו ייתכן שאין מדובר על הקיטע.

8. אך לעיל מיניה כתב הערוך כשיטת רש"י, שהדין הוא האם הסמוכות הן מנעל, ראה הערה 1.

ד. לשיטת רש"י - מדוע אין בכניסת הקיטע על כסאו משום איסור ישיבה בעזרה

להבנת עניין זה יש לעמוד על מקורו וגדרו של איסור הישיבה בעזרה. כתבנו על כך בהרחבה ב'שערי היכל' על מסכת יומא (מערכה מו), ונעמוד כאן על עיקרי הדברים. רש"י בכמה מקומות מציין שלושה מקורות שונים לאיסור הישיבה: א. פסוקים בתורה (רש"י ביומא כה ע"א, וסט ע"ב): 'לעמוד לשרת' (דברים יח, ה), ו'העומדים שם לפני ה' (שם ז); אך פסוקים אלו מדברים על הכוהנים בשעת העבודה בלבד.⁹ ב. הלכה למשה מסיני.¹⁰ ג. מסברה, 'דאין כבוד שמיים בכך'.¹¹

יש אומרים שהאיסור הוא מדרבנן,¹² ויש שהסתפקו בדבר.¹³ לדעת הרמב"ם¹⁴ זהו סעיף ממצוות מורא מקדש, וזאת בדומה לפירוש רש"י בסוטה הנ"ל, שזהו עניין של כבוד שמים.

לאור האמור יש לדון בכניסת הקיטע על כסאו:

1. על פי השיטה שאין זו גזירת הכתוב אלא סברה של 'כבוד שמים', ובפרט אם זהו איסור דרבנן, מסתבר להתיר את הישיבה במצבים שבהם אין בכך משום פחיתות כבוד. כיוצא בזה מצאנו בזבחים (טז ע"א), שניתן לשבת בשעת אכילת הקודשים. התוספות ביומא¹⁵ לומדים מכאן שיותר לשבת בכל פעולה שהיא לצורך העבודה, והאכילה היא חלק מהעבודה. הראב"ד בפירושו למסכת תמיד (כז ע"א) כותב אף הוא כעין זה: 'דכל היכא דלא אפשר בענין אחר לעשות דבר הצריך בעזרה אלא אם כן בישיבה - מותר לעשות לכל אדם'.

כך אפוא אפשר להסביר את היתרו של הקיטע להיכנס על כסאו: מדובר על כניסה לצורך קיום מצוותו, כגון סמיכה על קורבנו,¹⁶ ומאחר שאינו יכול להיכנס אלא באמצעות כיסא - הרי זה צורך העבודה, ומותר.¹⁷ יש שאמרו אף יותר מכך, שאיסור הישיבה נאמר רק על ישיבה לשם תענוג או ישיבה הנראית ככזו, אבל ישיבה שניכר בה שנועדה רק להפגת עייפות - מותרת.¹⁸ על פי זה הסביר 'עלי תמר' את הפסוק: 'ועלי הכהן יושב על הכסא על מזוזת היכל ה' (שמואל-א א, ט), שמפני זקנתו לא היה מסוגל למלא את

9. עי' זבחים כג ע"ב.

10. סנהדרין קא ע"ב, על פי לשון הגמ' שם 'גמירי'.

11. סוטה מ ע"ב, ד"ה אין.

12. אור זרוע, הל' פסחים סי' רכז.

13. תוספות, בזבחים טז ע"א, ד"ה מיושב.

14. רמב"ם, הל' בית הבחירה פ"ז ה"ו; וספר המצוות מ"ע כא.

15. תוספות, יומא כה ע"א, ד"ה אין ישיבה בעזרה, בתירוצם השני.

16. עצם מצוות הסמיכה - לא מצאנו שתהא בעמידה דווקא, שהרי אינה 'עבודה', ואדרבה, יש אומרים שהסמיכה אינה בגדר 'עמידה' (עיין תוס', זבחים יט ע"ב, ד"ה וליתב; ומגן אברהם סי' תכב סקי"א). מה שהוזכר בדברי חז"ל (יומא פ"ג מ"ח) וברמב"ם (הל' מעשה הקרבנות פ"ג ה"ד) שהסומך 'עומד', הוא משום היותו בעזרה, או לפי ההנחה הפשוטה שסמיכה 'בכל כוחו' נעשית בעמידה.

17. ראה בדומה לזה בתוס' להלן לגבי דין מנעל.

18. עלי תמר, סוטה פ"ז ה"ז, עמ' רלה.

תפקידו בעמידה, ולכן הותר לו לשבת שלא בשעת 'עבודה'¹⁹. לפי שיטה זו, מותר להיכנס בכיסא גלגלים גם לצורך מצווה היכולה להיעשות על ידי אחרים, מפני שניכר שהישיבה על הכיסא היא אילון.

לכאורה פירוש הגאון המופיע ב'ערוך' חולק על היתר זה ואוסר לקיטע להיכנס בכיסאו משום איסור הישיבה בעזרה. ברם, בעל 'לימוד ערוך' על ה'ערוך' (בשבת סו ע"א) מבאר שלפי פירושו המשנה אינה עוסקת כלל בכיסא של קיטע, אלא בכיסא המשמש להובלת בני אדם לתענוג²⁰.

2. לפי הדעה שיש גזרת הכתוב המחייבת עמידה בעזרה, הנלמדת מהמילים 'העומדים שם לפני ה', לכאורה אין מקום לשיקול הדעת להתיר את הישיבה במצב מסוים שבו הישיבה איננה פחיתות כבוד. ברם מסתבר שלפי דרשות אלו, אין זה איסור ישיבה אלא חובת עמידה, וממנה נגזר איסור הישיבה. לפיכך, נראה שמותר להיכנס לעזרה אף על פי שבכך יחול עליו חיוב העמידה שאינו יכול לקיימו. לא מיבעיא במי שחייב להיכנס, כגון שהתחייב בקורבן חטאת הטעון סמיכה, אלא רשאי הוא אף לנדור קורבן נדבה ולחייב עצמו בכניסה. הדבר דומה לחובה להטיל ארבע כנפות בציצית, שממנה נובע איסור לבישת בגד של ד' כנפות בלא

19. כמה הערות בעניין זה:

א. במדרש תהלים (מזמור א) נאמר שכוהן גדול רשאי לשבת בעזרה, על פי פסוק זה (וראה רד"ק שם). אולם בגמרא (סוטה מ ע"ב, ע"י שם בתוספות, ד"ה והאמר) מבואר שאיסור זה נאמר גם על הכוהן הגדול, ולשיטה זו נצרך הביאור הנ"ל.

ב. הסברים אחרים במפרשים לישיבתו של עלי הכהן, לפי שיטת הבבלי האוסר לכהן גדול לשבת: הוא יושב בעזרת נשים, ועל מזוזת היכל ה', היינו בפתח עזרת ישראל (תוס' הרא"ש, קידושין עח ע"ב). לפני בחירת דוד המלך נהג היתר הישיבה בכל מנהיג בישראל (באר שבע, תמיד כז ע"א; וכפי שביאר דבריו בית האוצר, כלל ח אות יב; ודברות אריאל, סוטה סי' נ). גם לפי הבבלי מותר לכוהן גדול לשבת כשהציץ עליו (אור שמח, הל' מלכים פ"ב ה"א, וראה השגת דברות אריאל, שם).

ג. עלי תמר הנ"ל, חיזק את סברתו מהפסוק (שמואל-א ד, יח) על נפילת עלי 'אחורנית' בהגיע שמועת שביית הארון ונפילת בניו, ומכאן שלכיסא לא הייתה משענת, כי נעשה באופן שיהיה ניכר שאינו לתענוג אלא למנוחה. אך אם נחבר את הפסוק אודות הכיסא האמור שם, שהיה 'יד דרך' ההגעה לשילה, עם הפסוק אודות כיסא עלי 'על מזוזת היכל ה' שבפרק א, מסתבר כדברי הרא"ש הנ"ל, שהכסא היה מחוץ לעזרה.

ד. עוד צוין בעלי תמר לספר תבנית היכל סי' קג, שם מובא בשם 'מלחמות יוסיפון' (ז, יא) ש'כסאות בדיל היו שמה נתונים בעזרה לשבת בהם הכהנים לעת הצורך כאשר את קרבנותיהם יקריבו, ותבנית היכל העיר על כך מאיסור הישיבה בעזרה, ועלי תמר יושב על פי דרכו, שישבה הניכרת שהיא למנוחה ולא לתענוג מותרת. אלא שמקור הדברים אינו ברור: 'מלחמות יוסיפון' הוא, לכאורה, ספר 'מלחמת היהודים עם הרומאים' של יוסף בן מתתיהו, ושם לא מצאתי את המשפט האמור. מקור דומה לכך מופיע ב'אגרת אריסטיאס' (אות צד) שם נאמר על הכוהנים: 'למרגוע נקבע להם מקום אשר שם יושבו הנחמים', אך לא נאמר שמקום זה היה בעזרה.

20. וראה לעיל הערה 4. נראה שכך פירש גם הרמב"ם, שכתב בפירושו למשנה: 'וכיון שהזכיר את הקב... והזכיר סמוכות שלו... דיבר גם על סמוכות של כיסא, איזה כיסא שיהיה, ואמר שהם מקבלים טומאה'. בהלכותיו השמיט לגמרי את דין סמוכות הקיטע וכסא, ונאמרו על כך טעמים שונים. מסתבר שהרמב"ם לא היה בטוח בצורתם, כפי שכתב בפירושו למשנה: 'ומצורת אלו הסמוכות שהיתה צורתן ידועה אצלם יודע מה טעם אין יוצאין בהם בשבת, והוא מפני שפעמים רבות נשמטין מן הרגל וייראה ההולך בהן כאלו מעבירין וגוררין'. לפיכך העדיף להסתפק בעקרונות כלליים שכתב בעניינים אלו, וממה יובן גם דין הסמוכות והכיסא.

ציצית. בנוגע לכך מצינו שבשבת מותר מדאורייתא ללבוש בגד בלא ציצית, מפני שכעת אינו יכול לקיים את חיובו.²¹ כמו כן מצינו לגבי הבאת קורבן בלא סמיכה, שמי שאינו יכול לסמוך - מותר לו לשלוח קורבנותיו ויקרבו בלא סמיכה, ומשמע שמדובר אף בקורבנות נדבה.²² כיוצא בזה, לא שמענו שמי שיושב על כיסא גלגלים - צריך להימנע מקרבה לאנשים שהוא חייב בכבודם, משום שלא יוכל לעמוד בפניהם.

3. 'חשוקי חמד' (שבת סו ע"א) הסתפק בשאלה זו של כניסה לעזרה בכיסא גלגלים,²³ וכתב בקצרה את הטעם דלעיל להיתר, שהנכה אנוס שלא לעמוד, וטעם נוסף להיתר (בשם הרב אלישיב זצ"ל) ששיבה על כיסא זה המיועד להעברה ממקום למקום איננה בגדר 'שיבה'. נראה שמקור דבריו הוא התוספות במנחות (לא ע"א, ד"ה שידה), שכתבו:

דאפילו עיקרו אתי להעביר בני אדם מעיר לעיר וכן שידה למרכבת נשים - לא חשיב מדרס, כיון דלא עבידא להיות נשען עליה אלא ללכת ממקום למקום. יש לדון בסברה זו, ועיין שו"ת 'מנחת שלמה'²⁴, שלפי מה שביאר בשיטת תוספות נראה שכיסא גלגלים נדון כמושב לכל דבר, ואכמ"ל. ועוד, תוספות דנים בשאלה האם **חפץ** מסוים נחשב עומד לשיבה וטמא מדרס, ועל כך יש יותר מקום לומר שחפץ שתכליתו העיקרית היא לסייע בהעברה ממקום למקום - איננו מוגדר 'מושב' האמור בתורה. אבל לעניין **תנוחת האדם**, האם היא קרויה 'שיבה', מסתבר שכאשר הכיסא עומד במקומו, הרי האדם נחשב יושב.

ה. כיסא גלגלים אינו 'מנעל'

אין לאסור את הכניסה לעזרה (ולוהר הבית בכלל) עם כיסא גלגלים מדין 'מנעל', וזאת מכמה טעמים:

1. להלכה קיימא לן שהמנעל האסור במקדש הוא של עור דווקא.²⁵
2. 'מנעל' הוא דווקא דבר המולבש על קצות רגלי האדם, כפי שפירש רש"י הנ"ל את החילוק בין סמוכות הקיטע לבין סמוכות שעם הכיסא, ופשוט שביום הכיפורים מותר לנסוע בכיסא גלגלים אפילו הוא עשוי עור.
3. ייתכן שמאחר שאיסור 'מנעל' הוא חלק ממורא מקדש, ואף הוא עניין של כבוד המקום, יש להקל בו כשאינן אפשרות להיכנס באופן אחר. כך מדויק מלשון תוספות ביומא (ע"ב, ד"ה הקיטע, השני): 'והאי דלא קתני גבי קב אי נכנס בו לעזרה אם לאו כדקתני גבי סמיכות יש לומר מילתא דפשיטא היא שאין נכנסין בו לעזרה **כיון דלא צריך**

21. עיין שו"ע, או"ח סי' יג סעי' ג; ומשנה ברורה, ס"ק ט, וטו.

22. פסחים סב ע"א: 'ערל וטמא משלחין קרבנותיהן', וראה שערי היכל למסכת זבחים, מערכה קעג.

23. כתב שעל פי פירוש הגאון הנ"ל אסור, ואילו מרש"י והתוס' יו"ט משמע שמותר. ולא הזכיר את דברי התוס' ביומא והריטב"א, שמהם עולה ההיתר במפורש, ואף לא ציין שמהבבלי והירושלמי נראה כרש"י וסיעתו ולא כגאון.

24. מנחת שלמה, ח"א סי' עב עמ' תלד, ד"ה גם צ"ע.

25. עי' בריטב"א הנ"ל ובמקורות שצוינו בספר אל הר המור, עמ' מח.

ליה כולי האי. מכאן שכאשר הדבר חיוני - מותר להיכנס אפילו במנעל; אך נראה שהיתר זה שנוי במחלוקת.²⁶

ייתכן שמותר לנכה להיכנס גם עם נעליים לרגליו, כאשר הן על גבי מסעד כיסא הגלגלים, אם אין דרכו להניח את נעליו על הארץ.²⁷

סיכום

במשנה הוזכרו סמוכות הקיטע וכסאו, המותרים והאסורים בכניסה לעזרה. שיטת רש"י ורוב הראשונים היא שהאיסור הוא משום 'מנעל', וכך משתמע בבירור מהבבלי והירושלמי. לפי זה ניתן ללמוד מהמשנה שאין בכניסת נכה בכיסא גלגלים איסור משום 'ישיבה בעזרה', על כל פנים כשנכנס לצורך מצווה. טעמו של דבר, מפני שהנכה אנוס לשבת, ואין בישיבתו חוסר כבוד למקדש. מצינו שיטת יחיד בגאונים שאיסור הכניסה בסמוכות הוא משום 'ישיבה בעזרה', אך ייתכן שגם לשיטה זו, אין מדובר בכיסא של קיטע.

יהי רצון שנזכה לראות בהתגשמות הפסוק (ירמיהו לא, ה-ז): **'...קומו וְנַעֲלָה צִיּוֹן אֶל ה' אֱלֹהֵינוּ... הִנְנִי מְבִיא אוֹתָם מֵאֶרֶץ צָפוֹן וְקִבְצָתִים מִיִּרְכַּתִּי אֶרֶץ בָּם עוֹר וּפְסֶת הָרָה וְלִלְדָת יִחְדּוּ קָהָל גָּדוֹל יָשׁוּבוּ הֵנָּה'**.²⁸

26. בגמ' בחגיגה ד ע"ב, נאמר ש'מפנקי' פטורים מלעלות לרגל, והגמ' מביאה על כך את הפסוק: 'כי תבואו לראות פני מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי' (ישעיהו א, יב). רש"י בחגיגה שם, מפרש: 'מפנקי - שאין הולכין בלא מנעל, דאין אדם נכנס להר הבית במנעלו, דכתיב מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי'. וביתר בהירות מפורש בפסקי הרי"ד: 'מפנקי, פירוש שאינו יכול לעלות בלא מנעל, ואין אדם רשוי לעלות בהר הבית במנעל שעל רגליו'. מכאן שגם מי שאינו מסוגל ללכת בלא מנעל אסור להיכנס להר הבית. אולם הרמב"ם (הל' חגיגה פ"ב ה"א) כלל את 'מפנקי' עם 'הזקן והחולה והרך והענוג מאוד שאינם יכולים לעלות על רגליהן'. ונראה שמפרש שהפינוק הוא שאינו יכול לעלות בעצמו אלא אם יביאוהו, ואין לזה שייכות לעניין המנעל (ר"י קורקוס). על פי זה נכתב בספר מעשי למלך (הל' ביאת המקדש פ"א ה"ז) שמי שאינו מסוגל ללכת בלא מנעל - מותר לו לעלות במנעלו. לפי זה הסביר את המשנה בשקלים פ"ג מ"ב, האוסרת על הנכנס לתרום את הלשכה לנעול סנדל, מפני החשד, ומשמע שיש מציאות היתר לנעילת סנדל.

גם לפי רש"י, יתכן לחלק בין 'מפנקי', שאסור ללכת בלא מנעל משום שהוא הרגיל את עצמו בפינוק זה, וגם אין הכול יודעים את מצבו המיוחד, לבין קיטע, שאינו אשם במצבו, והכול יודעים שהדבר הכרחי לו (זאת בניגוד לנאמר בספר אל הר המור עמ' מח, שחולה שאינו יכול ללכת בלא מנעל אסור בכניסה להר הבית, על פי המשנה בשבת והגמ' בחגיגה).

כיוצא בזה יש לדון על מקל הליכה לזקנים, עי' שו"ת שבות יעקב, ח"ג סי' א, שהתיר זאת בהר הבית (ונחלק עליו בשו"ת יוסף אומץ, סי' טז, ואכמ"ל); וכן בשיח יצחק, ביומא עח ע"ב: 'דאם תפרש סמוכות מקלות שבידיו, כיון שאינו יכול לילך בלתי ודאי דנכנסין בהם לעזרה, ולא דמי ללא יכנס במקלו וכו', דהתם באפשר לילך בלתי דהיינו בברי' (הוא כותב זאת בדעת רש"י, אבל אין כוונתו שתוס' חולקים בדיון זה, אלא שלרש"י הדבר פשוט ולכן אין צורך לאומרו במשנה, בעוד שלפי תוס' זה מה שבאה המשנה לחדש).

27. זאת על פי המשך התוס' ביומא שם: 'אי נמי כיון דגבוה מן הקרקע ואינו מלוכלך מילתא דפשיטא היא דנכנסים בו'. וצריך עיון האם התירוץ הקודם שם, האוסר לקיטע להיכנס בקב, חולק על סברה זו, או חולק בהבנת מציאות קב הקיטע והלכלוך בו.

28. על האפשרות לעשות כבש במקדש לצורך הנכים ועל מידת שיפועו, עיין שערי היכל למסכת זבחים, מערכה עט ומערכה קנא (בפרט עמ' תקלה והערה 17).